

Bogdana Marinac, **Med valovi in oblaki, Iz spominov mornariškega častnika, hidroletalca in profesorja Ivana Konteja**. Piran : Pomorski muzej – Museo del mare »Sergej Mašera«, 2009. 120 str.

Bogdana Marinac nam v delu: Med valovi in oblaki, Iz spominov mornariškega častnika, hidroletalca in profesorja Ivana Konteja (120 strani), predstavi življenjsko zgodbo slovenskega intelektualca, ki je bil rojen leta 1910 v Trstu in je umrl leta 2008 v Ljubljani. Delo je izdal in založil Pomorski muzej »Sergej Mašera« – Piran, Museo del mare »Sergej Mašera«- Pirano ob podpori Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Občine Piran, izšlo pa je z manjšo zamudo šele v letu 2010. Junija 2010 je bila nato odprta še razstava s sicer istim naslovom, vendar s podnaslovom: O hidroletalcih jugoslovanske kraljevske mornarice, na kateri Kontejevo videnje časa in dogodkov dopolnjujejo še poročanja drugih tedanjih hidroletalcev, podoficirjev in oficirjev ter njegovih nekdanjih sošolcev.

Ivana Konteja je Bogdana Marinac spoznala ob raziskovanju načina življenja in kulture pomorščakov. Zato ga je najprej spraševala na osnovi vnaprej pripravljenih vprašalnic za pomorščake vojne mornarice. Pozneje pa je, tedaj že krepko čez devetdeset let starega gospoda pustila, da je sam pripovedoval zgodbo o svojem življenju. Ta jo je spodbudila, da je svoja vprašanja nato še razširila na čas življenja med hidroletalci pred in med drugo svetovno vojno. Konte je muzeju podaril ali posodil tudi več svojih osebnih dokumentov in fotografij, prav tako pa tudi že predhodno za različne namene napisanih avtobiografij ter spominov na čas, ki ga je preživel v zaporih. Njegovo pričevanje je avtorica dopolnila s podatki iz literature in različnimi drugimi viri ter z dokumentarno izredno zanimivem fotografskim gradivom. Ker jo je zanimalo predvsem njegovo življenje v mornarici in med hidroletalci je temu razumljivo namenila pretežni del knjige. Zelo pa je zožila svoj izbor spominskega in drugega gradiva v delu, ki govori o Kontejevem življenju v italijanskih in v poveljnih jugoslovanskih taboriščih in zaporih ter o službovanju na ljubljanski univerzi, najprej v biblioteki na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo ter končno na oddelku za germanske jezike in književnost Filozofske fakultete v Ljubljani. Ker ga v Sloveniji poznamo predvsem kot germanista in soavtorja angleške slovnice (skupaj z Dano Blagne), ki še danes med anglisti velja za evangelij, je zares škoda, da sta temu delu njegovega življenja v knjigi namenjeni le dve strani. Vsekakor je bil Ivan Konte človek, ki se je vsakega dela, ki ga je preden postavilo življenje, lotil zavzeto in se z vsem srcem trudil, da bi ga opravil kar najbolje.

V knjigi, ki je opremljena s popolnim znanstveno-tehničnim aparatom, imenskim kazalom in prevodom povzetka v italijanskem in nemškem jeziku, je Kontejevi življenski zgodbi (str. 22–90) dodan še seznam častnikov hidroletalcev slovenske narodnosti oziroma s slovenskega etničnega ozemlja, ki so bili do 6. aprila 1941 še aktivni v vojni mornarici Kraljevine Jugoslavije. Kot v svojih raziskavah o življenju pomorščakov ugotavljajo kustosi v piranskem pomorskem muzeju, je bil med pomorščaki, zlasti med hidroletalci, delež Slovencev zelo visok. Poleg ljubezni do morja in do vojaškega poklica so temu botrovali pogosto tudi možnost brezplačnega šolanja, po študiju pa dober zaslužek in sorazmerno visoka uvrstitev na socialni lestvici.

Ivan Konte je otroštvo preživel v Trstu v družini poštnega uradnika, v kateri sta oba otroka z materjo, Istranko Katarino Krivičić, govorila italijansko, z očetom Ivanom pa slovensko. Oče je svoja sinova vpisal najprej v nemško osnovno šolo. Po razpadu Avstro-Ogrske pa sta šolanje nadaljevala na italijanski šoli. Vendar se je družina kmalu preselila v Ljubljano, kjer je Ivan leta 1924 končal nemško nižjo gimnazijo, obenem se je z bratom s pomočjo inštruktorja učil slovenskega jezika, da se je lahko vpisal na slovensko državno realno gimnazijo. Po maturi leta 1928 je sicer želel študirati medicino ali germanistiko. Ker je oče že plačeval študij starejšemu bratu, vzdrževati dveh študentov pa si z uradniško plačo enostavno ni mogel privoščiti, je mlajšega sina vpisal na triletno Pomorsko vojno akademijo v Dubrovniku. Ta je tedaj veljala za najbolj elitno vojaško šolo v Jugoslaviji in je imela rang fakultete. Po diplomu leta 1931 je moral odslužiti še določeno število let v mornarici. Kljub temu, da ga vojaška služba ni nikoli privlačila, mu je življenje na šoli in poznejše službovanje na ladji ostalo v lepem spominu.

Takoj po diplomu, že oktobra 1931, se je vpisal na ljubljansko pravno fakulteto, naslednje leto pa še na hidroletalski tečaj za častnike oz. izvidnike. Študij prava na daljavo in to poleg službe, je bil zelo težak. Leta 1934 se je nato vpisal v 3. semester pravne fakultete v Beogradu. Imel pa je vedno večje domotožje, ki ga ni omilila niti poroka s srednješolsko ljubeznijo, Ljubljančanko Ivico Peterlin.

Zelo zanimivi so opisi življenja na pomorski vojni akademiji ter po končanem šolanju na ladji in nato še med hidroletalci. Tu je bil razporejen na različna mesta, zadnje tri leta pred drugo svetovno vojno je bil razredni starešina v Pomorski letalski šoli v Divuljah pri Splitu, ki je imela rang srednje šole. Od oktobra 1940 je bil Konte najprej namestnik komandirja, nato pa komandir šolske eskadrilje. Pod vplivom brata Vilija, ki je bil komunist, je postal vnet simpatizer levo usmerjene politike. Ker si je z bratom, ko je bil ta zaradi komunistične dejavnosti zaprt v Sremski Mitrovici, ves čas dopisoval, mu pošiljal denar in ga obiskoval, je bil sicer razglašen za politično sumljivo osebo, vendar zaradi tega ni bil nikoli kaznovan.

Ko je 16. aprila 1941 štab flote pristal na brezpogojno kapitulacijo so pomorščaki morali naslednji dan predati Italijanom ladjeve, podmornice in hidroletala ter se vrniti domov. Sergej Mašera in Milan Spasić sta se zato odločila razstreliti ladjo in sta se skupaj z njo potopila, nekaterim pa je uspelo prebegniti k britanskim silam. Vsi za prebeg niso imeli možnosti, saj vsa plovila in hidroletala niso bila primerna za daljšo pot. Konte se je z ženo vrnil v Ljubljano, kjer se je povezal z

osvobodilno fronto ter se ponovno vpisal na pravno fakulteto v Ljubljani. Vendar so ga Italijani že marca 1942 internirali v taborišče Gonars, od koder so ga z drugimi oficirji prepeljali v taborišče v Padovi, kjer so taboriščniki umirali predvsem zaradi lakote. Kot mnogi drugi je tam tudi sam zbolel za tuberkulozo. Taborišče je obiskal celo general Rupnik, ki naj bi z višjimi oficirji in oficirji suhozemske vojske pripravljaj seznam oficirjev, simpatizerjev osvobodilne fronte, ki naj bi bili obsojeni na smrt.

Po kapitulaciji Italije so internirance iz Padove v odprtih vagonih peljali proti Münchnu, zaradi ameriškega bombardiranja železniške proge pa je vlak zavil proti Zagrebu. Konteju je na zagrebškem kolodvoru uspelo prebegniti k partizanom, kjer se je priključil partizanskemu letalstvu. Kot hidroletalca so ga premestili k britanskemu letalstvu (RAF) v Libiji, kjer so z angleško pomočjo in angleškim materialom organizirali 1. in 2. letalski polk NOVJ. Angleži so obema polkoma dali tudi prva letala. Od tu so Konteja razporedili v letalsko enoto RAF in poslali v Kairo. Postal je britanski podporočnik in po opisu življenja in dela v svoji letalski enoti mu je ta čas ostal v najlepšem spominu. Zanimiva je njegova pripoved o tajni misiji, ko so zavezniki prepeljali v Španijo in podarili diktatorju Francu več letal, in to v času, ko so se tudi španske enote na vzhodni fronti borile proti Sovjetski zvezi.

Oktobra 1944 je VŠ NOVJ ukazal vsem letalcem, ki so delali v okviru RAF, da takoj zapustijo RAF in se vrnejo v Jugoslavijo. Na Visu je tedaj že delovala letalska šola in eskadrija za zvezo. Slednja je bila ustanovljena za pospešitev kurirske povezave z enotami NOVJ na osvobojenem ozemlju in osvobojenih otokih ter bazami v Italiji. Novembra 1944 so eskadrijo za zveze premestili v Zemun, kjer so takoj po prihodu organizirali letalsko šolo in tečaje. Konte je bil najprej načelnik šolskega oddelka poveljstva jugoslovanskega vojnega letalstva, pozneje pa načelnik obveščevalnega oddelka. Na šoli je predaval teoretično navigacijo in za svoj predmet je pripravil tudi ustrezna skripta.

Po koncu vojne je ostal v vojnem letalstvu v Zemunu in postal letalski podpolkovnik. Napisal je nekaj člankov o radarju, ki ga je spoznal v Afriki, v jugoslovanskem vojnem letalstvu pa so zanj komaj kaj vedeli. Zato je za to napravo zainteresiral Generalni štab, saj se mu je radar zdel zelo pomemben zlasti za zaščito velikih mest. Kot člana jugoslovanske vojaške komisije in strokovnjaka za mornarico so Konteja julija 1946 poslali za svetovalca na mirovno konferenco v Pariz. Določanje meje tedaj ni bilo diplomatsko, temveč vojaško vprašanje, saj je bilo treba mejo postaviti tako, da jo je bilo mogoče čim bolje braniti. Po vojno so ga tudi sicer večkrat poslali z različnimi nalogami v tujino: v Bolgarijo, Albanijo in Čehoslovaško.

Resolucija informbiroja o Jugoslaviji je boleče zarezala v življenje Kontejevih. Najprej so od obeh bratov aretirali Vilija, rudarskega inženirja, ki je bil tedaj v Beogradu vodja oddelka za rudarstvo v ministrstvu za industrijo. Brez sojenja so ga zaprli v Glavnjačo v Beogradu in nato transportirali na Goli otok. Ker se ni strinjal z aretacijo brata, čeprav je izjavil, da se z njegovimi idejami ne strinja, so Ivana najprej izključili iz komunistične partije, nato pa so avgusta 1948 aretirali

tudi njega, ne da bi mu dovolili posloviti se od žene in dveh otrok. Aprila 1949 ga je vojaško sodišče v Beogradu obsodilo »zaradi agitacije in propagande« na osem let strogega zapor. Kazen je prestajal v kaznilnici Stara Gradiška. Tu je bil dolgo zaprt v samici, ker ni pristal, da bi ovajal sojetnike in nekdanje soborce. Marca 1951 so ga premestili na Sveti Grgur. Po sistematičnih mučenjih in stradanju v Stari Gradiški in Grgurju so Konteja premestili za krajši čas na otok Ugljen in od tod v Bilečo ter od tu v še zapor v Beogradu, kjer je bilo zanj zaporniško življenje nekoliko lažje. V Bileči je poučeval zasliševalce nemški in angleški jezik, ob tem je zanje napisal tudi kratki slovnici obeh jezikov, v Beogradu pa je skupaj z nekaterimi novinarji, ki so se zamerili oblastem, delal v zaporniški prevajalski skupini. Konec leta 1954 so ga pomilostili, rehabilitirali pa šele po upokojitvi.

Po 6 letih in treh mesecih bivanja v zaporih, od tega je preživel v samicah osem mesecev in triindvajset dni, se je Ivan Konte vrnil k družini v Ljubljano. Poleg redne zaposlitve je končal tudi študij nemščine in angleščine ter si v Ljubljani končno ustvaril pravi dom. Kljub temu, da se je iz taborišča in zaporov vrnil s tuberkulozo na ledvicah in pljučih, je dočakal visoko starost 98 let. Njegov brat Vili ni imel take sreče, zaradi posledic prestajanja kazni v zaporih je umrl že leta 1951.

Spomini Ivana Konteja so odraz življenja posameznika v določenem obdobju zamenjave zgodovinskih dob: uveljavljanje starega, ki se povampiri s prihajajočim novim. Zaradi razkroja koncepta novoveškega subjekta so ljudje iskali močne leaderje, ki so bili populist. Že prva polovica stoletja je čas zaključevanja metafizičnih paradig novega veka ter začetek vzpostavljanja tretje faze kapitalizma in nastopa postmoderne epohe, za katero pa na začetku drugega desetletja 21. stoletja še vedno lahko le ugibamo, kakšna bo. Le redkim slovenskim intelektualcem je v tem obdobju uspelo ohraniti avtonomijo duha. Ivanu Konteju je to uspelo in kljub visoki ceni, ki jo je za to plačal, je do smrti ostal socialist – zvest svojim načelom in idealom. Prav tako je do smrti ostal hvaležen vodstvu ljubljanske univerze in tedanjim kolegom za razumevanje in podporo ob prihodu iz povojnega zapor. Za razliko od sotrpinov – političnih zapornikov iz drugih republik Jugoslavije, je sam takoj po prihodu v Ljubljano dobil službo in na fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo so ga zelo lepo sprejeli. Morda bi tudi zato veljalo razmisliti o izdaji ne le izbora, temveč njegovih celotnih spominov.

Ljudmila Bezljaj Krevel